TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA
ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

EYLÛL 1949

İÇİNDEKİLER:

İçki ve Müptelâları Hakkında Efsane ..... Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVE

Kopuzdan Son Hâtıralar ..... Mahmut R. GAZİMİHÂ

Köy Öğretmenleri İçin Folklor Derleme Yolları ..... Sadi Y. ATAMA

Davarda Sayakutluğu, Kırkım ve Dişle İğdişlik ..... Ali Rıza YALGI

Milli Oyunlarımız: Erzurum Barları -I- ..... Kemâl ÇİLİNGİROĞL

Bektaşi Şairleri: I Vehbi ..... M. Halid BAYE

Kaygusuz Apdal Hakkında Etüdler (II) ..... Vahit Lütfi SALC

Bibliyografya: Milli Türk Destanı, Fasikül: I ve II ..... T. F. A

SAYI: 2 KURUŞ: 2

BİRİNCİ YIL ★ İ K İ N C İ S A Y I ★ 1949 İSTANB

Dergimizde neşredilen bir ilân, gündelik gazetelerdeki ilânlar gibi bir defa okunmakla kalmaz. Yurdumuzun binbir köşesindeki kütüphanelerde yıllarca yaşar. Devamlı bir reklâm ve propaganda vazifesi görür.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN: İHSAN HINÇER

Sayı: 2 | Eylûl 949 | Sene: 1

Efsaneler:

İçki Müptelâları Neden Yalancıktan Kuvvetli İnadcı, Geçici Hevesli ve Kindar Olurlar?

Yazan: Prof. Dr. A. Süheyl ÜNVER

Ancak elli asır tarihini bildiğimiz insanlık henüz büyük bir devrim geçirmiş değildir. Yani beşbin sene önceki bugünkü insandır. 500.000 senelik bir maziye sahip olan bugünkü insan tipinin evolüsyon tarihinde beş bin sene bir gün bile olamaz. Bu kadar senelik devrede bazı üstün yaradılışta yani daha kemâle ermiş dimağa sahip olanlar, insanların ileri ve geri huylarına dikkat etmişler ve biraz da bunların sebeplerini düşünmek istemişlerdir. Lâkin o sebeplere ancak bu asırda cevap verilebilir. Görülecektir ki mühim bir ekseriyet daha henüz evolüsyonlarının antropoik zamanlarını yaşıyorlar ve bunu maalesef nesiller boyunca da devam ettireceklerdir. Bu cihetle beşeriyetin sürüklendiği geri fikir ve prensipler ve onları bilerek ve bilmiyerek ta'kip ve hatta istismar edenler olacaktır. Ne yapalım ki doğuş ve itiyadın henüz geri sebepleri de bunda âmildir.

Biz beşeriyetin ilerlemesini ve nesillerin geniş ve hayırlı bir seleksiyon geçirmelerini istiyoruz amma mahdud zümre ve kitlelerin maddî kazancı bahsına bir taraftan da bunu baltalıyoruz. Onlardan biri de resmî veya gayri resmî bütün vasıtalarla içkiye karşı gösterilen müsamahadır. Bir taraftan hastalıklarla mücadele ve dünyayı birbirine katan geri kalmış kafalar ve prensiplerle uğraşırken bünyemizi de sarsan içki gibi iptilâlara da göz yummak göz yumanların da maalesef kafaca geriliklerinden başka birşey değildir.

Tarih boyunca görüyoruz ki ilk vasıtalarla yapılan tahammür etmiş içkiler medeniyetce terlediğimizi zannettiğimiz ve bir çok sun'i ihtiyaçlar yaratarak hayatı tahammül olunmaz bir yük haline sokan bugünki asrî telâkkiler beşeriyetin umumî refahé yerine şahsî kazançlar peşinde koşarken eski içkilere de daha ağır ve sakim şekiller katıldı. Bunlar o kadar çoktur ki, saymak kabil değildir. Zira beşerin dımağının bu yola sürüklenebilmesi

zaafından istifadeye kalkan şeytan kafalılar neler neler icad etmişlerdir.

Tarih boyunca beşeriyetin bu za'fı sebebini ve neticelerini bildiren elimizde bir efsane vardır. Bunu bana 1943 de arkadaşım Dr. Edip Kızıldağlı öğretti. Gemisinin parçalarını, eğer kalmış ise araya dursunlar, efsanemiz Nuh zamanından gelmektedir:

—«Nuh Peygamber üzüm veren asma yetiştirmek istedi. Fakat şeytan diktiği asmaları bağa gelerek kurutuyordu. Birgün Nuh onu suç üstünde yakaladı. Şeytan Nuh'a:

— Bu bağlardan edeceğin kâra beni de ortak yaparsan senin asmalarına karışmam, dedi. Nuh razı oldu.

Şeytan; arslan, keçi, maymun ve domuz kanlarını karıştırarak asmaları suladı. Üzümler yetişdi. Nuh; kendi payına düşen üzümle pekmez, şıra, pestil yaptı. Şeytan da kendi payile sirke ve şarap yaptı ve dedi ki:

— Yaptığım şaraptan her kim bir miktar içerse arslan gibi kuvvetli olsun. İki mikdar içen keçi inadlı, fazla içen maymun iştahlı, pek fazla içen domuz kinli ola. İşte o günden beri şaraba bu beddua sindi.»

Demek içki müptelâlarının değişen huylarının nereden geldiğini bu efsane bize öğretiyor. Bunun mutlaka bir aslı olmalıdır. Zira Şarkda uydurma efsane yapılmamıştır.

Demek yalancıktan kuvvetli, inadcı, geçici hevesli ve kindar olmağı körükleyen ve beşeriyetin başına bu kadar felâket getiren bu içki imiş.

Ey sevgili okuyucularım görüyorsunuz ki hayatta ölçüsüz herşey fenadır. Hele içki gibi aslâ bizim memlekette ölçüye gelmez bir iptilâ olursa. Beşeriyetin bu iptilâsından yegâne kurtuluş yolu kafamızdaki kusurları düzeltmeğe savaşmakla olur. Bu nasıl olur? Yolları vardır olur, elbette ki hekimlerimiz bunun yolunu öğreteceklerdir. Yalnız hekimlerin taallûku olmıyarak herkesin yapacağı bir vatan, evet bir vatan vazifesi vardır ki o da şudur:

Madem ki kendisinin muhtaç olduğu yalancıktan kuvvetli, inadcı olmak arzusunu yenemiyor, bu dereceden ölçüyü kaçırarak maymun iştahlı oluyor, nihayet derecede kindar olabiliyor ve bundan da kendisini heder etmek bahasına vazgeçemiyor, bari başkasının kanına girmesin kendi bu itiyadiyle başbaşa kalsın ve ağzına koymamış herhangi bir insanı bu yola teşvik etmesin. Her kafası iyi yapılı buna mümanaat eder amma kafası bozuk işleyenler de yeni bir hevese ve ilerde kendisini felâkete sürükliyerek bir itiyada kaptırılabilir. İçenlerden beklediğimiz ilk iyilik buna yeni bir kimseyi alışdırmamaktır.

Bu efsane bize bir hakikat daha öğretiyor ki şimdiye kadar içenlerin kanaatleri hilâfınadır. İçmekle insan biraz neş'elenir. Hayır içki her insana neş'e vermez. Bu yanlıştır. O içmeden önce hangi halde ise onu arttırır. Kederi varsa o artar, yani hangi halde ise o hali içki arttırır. Biraz susmağı severse daha çok susar. Çok konuşan ise tahammül edilmez bir geveze olur. O halde içmenin adâbına riayet edilmediğinin bir misâli de budur.

İnsan cemiyeti bu içki belâsından daha asırlarca kurtulamıyacaktır. Bu insanlığın evolüsyonuna bağlıdır. Hiç olmazsa içkilerin alkolünü düşürmeli ve bunun içme adâbını öğrenmelidir. Dünyanın hiç bir yerinde kabaca sızmak ve münasebetsizlik için ölçüsüz içilmez. İçki ile mücadele içmiyenlerin adedinin arttırılmasiyle kabildir. Her içen hastadır. Hem o içtiği için aklından hastadır. Bunları hapis ve tecrid ile bu felâketten kendilerini ve cemiyeti korumalıdır.

Efsane burada izah etmek istediğim hususları veciz bir şekilde bildirmektedir. Her Türk vatandaşı bir içen tanıdığını bundan vaz geçirmeği bir vatan borcu saymalıdır. İçmemek yalnız kâfi bir fazilet değildir. Ben içmiyorum demek de kâfi olamaz. Bütün ikna kuvvetini kullanarak başka birisini işretten herhangi bir suretle vazgeçirebilirse işte o insan en büyük fazileti göstermiş olur. Haydi her bucakta bulunan içmeyenler, az veya çok, iyi ve kötü içenleri vazgeçirmek için herşeye katlanarak seferber olunuz.

Prof. Dr. A. S. ÜNVER

Kopuzdan Son Hâtıralar

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

Büsbütün tarihe karışmış zannedilen öyle bazı musiki unsurlarımız vardır ki, yurdun tek tük köşelerinde, meselâ kenar bir vilâyetin münzevî bir iki köyünde bunlardan her hangi bir hayat izine rastgelirsek şaşırıp kalıyoruz. Ara sıra kopuz adıyle karşılaşılış da bu cümledendir.

Yakın zamana kadar Anadoluda kopuz adının yalnız beş on köy ismine armağan kaldığını sanırdık, ve o yerlerde bu aletle ilgili araştırmalar yapılmasını haklı olarak temenni ederdik: Meselâ, Erzurum yolunda Bayburt'tan üç saatlık mesafede (o ilçeye bağlı) **Kopuz Köyü (1)**, Urfa'nın Sürüç ilçesinde **Kopuz**, Gümüşhane'nin Torul ilçesinde **Kopus**, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde **Kopusu** adlı köyler; Bayazıt'ın Eleşkirt ilçesinde **Kopuz Süflâ** ve **Kopuz Ülya** adlarında iki ayrı köy, V. S., vardır...

Türk Dil Kurumu açıldıktan sonra derlenen kelime fişlerinin incelenmesi sırasında çalgı adları olarak kopuzla ilgili notların keşfi hâtıraların doğudaki toponimik izlere inhisar etmediğini meydana çıkararak bizleri sevindirdi (1938): **Kopuz, Kubuz, Gubuz** gibi andırışlı bazı kelimeleri tarife çalışan bir takım fişler «çalgılarla hiç bir ilgisi bulunmayan, belki mecaz tarikiyle yaşamakta olan» mânaları tesbit etmiş görünmektedirler. (2) Bazıları da açıkça çalgı adları idi; meselâ:

Kılkobuz = Keman (Karaçay «Tokat») — Fakat nasıl bir keman!

Kobuz = Köylüce: el mızıkası (?) (Karaçay «Tokat», 1933 derlemelerinden).

Kopuz = Evvelce Türklerin kullandığı bir çalgı ki kelimenin bu mânasını bir kısım halk bilir. (65 yaşında, çifçi, okur yazar ve yerli bir erkekten derlenmiş, 1933; Ordu - Ulubey).

Saz, çalgı: bır kısım halkça (Alucre; Giresun).

Saz mânasına (Bolu)

Herkesçe: bir nevi saz (Şibin Karahisar «Giresun»).

Kubuz = Bir çeşit saz (çalgı) (Konya; Isparta).

Bahsı geçen sazlardan hiç biri musikiciyi tatmin edecek bir vuzuhla tarif edilmemiş olduğu için hüviyetleri anlaşılamamış, ancak yurdun bazı köşelerinde kopuz adında bir veya iki tip çalgının hâlâ yaşamakta bulunduğu ilk bir iz halinde belli olmuştu. Kelimenin fişlerde bazan «Kubuz» şeklinde yazılmış olması da bazı kimselerce bir tefsir yanlışlığı veya kalem sürçmesi eseri addedilmişti. (3)

---

(1) O bölgede 1928 de yaptığımız folklor gezisinde Kopuz adlı bir saza köyde rastgelinmediğini uzaktan soruşturup öğrendik: Abdülkadir, **Birinci ilmî seyahate dair rapor** (H. B. D. İstanbul 1330).

(2) Derginin Notu: — Üstadın hakkı var: Zahirde bu iki kelimenin de çalgıyla ilgisi yok gibi görünürse de Konyada ve havalisinde çok gürültülü ve ukalâca konuşan, kendisini methiçin durmadan ötenlere «Gubuz, Kubuz» derler.

(3) B. B. Atalay Kaşgarlı Mahmut sözlüğünün tercümesinde Kubuz imlâsını tercih etmiş.

Nihayet, Tokat'ın Reşadiye ilçesinin bazı köylerinde **kopuz** adında bir çeşit bağlamanın gerçekten de hâlâ kullanıldığını, sapının biraz kısa, fakat gövdesinin irice olduğunu, Devlet Konservatuarı Folklor Arşivinin geçen yaz, o bölgede derlemeler yapan heyeti üyelerinden kesin surette öğrenerek sevindim. Aletin ölçülerini, fotoğraflarını ve — eğer bulabildilerse — hakkındaki mütemmim bilgileri yayınlamak şerefini mezkûr üyelere bırakmamız gerektiği için artık söz onlara düşüyor.

***

Gerçi Hititlerin ve en eski Bizanslıların da mızrapla çalınan uzunca saplı halk sazları vardı amma, bilhassa Oğuz ozanlarının kopuzları Rum diyarına göçünce o eski ve prototip çalgılar çoktan tarihe karışmışlardır. «Çar-hâne» olan sazı «Şeş-hâne» kılan, zatın Mevlâna Celâleddin Rumî olduğu rivayeti eğer doğru ise **Şeştar Kopuz**'un XIII. asrın ortalarında Konya'da icad edildiğini bile düşünebiliriz: **Kopuz-u rumî** adı onun lâkabiyle alâkalı olabilir. **Ferheng-i Şuurî**, şeştar (türkçede: Çeşte) sazının bazı ferhenkte mızraplı rebapla bir tutulduğunu söylediği gibi, **Burhan-ı Kaatı** tercümesinde de şöyle deniyor: «**Şeşta**, altı telli tanburdur; üç tellisi **seta**'dır». (1) Öte yandan şeştar ile kopuzun «ârif» nazarında ayni şey olduğunu ilâhî vahdeti kasdettiği bir şiirinde Yunus Emre izah etmişir. (Bu hususta «Şadırvan» dergisinde çıkan yazıma bakınız, No: 7). Şimdiki bağlama ve divan sazlarının atası olan bütün o eski tanburalar soyu prensip itibarile hep uzun saplı, gövdesi yarım armudî, kıl, ibrişim veya tercihen kirişten olan tellerinin 2 den 6 ya kadar sayısına göre boyu az çok değişebilen, ve göğüs safhası «gerili deri» olan sazlardı. Şeştarda bile teller çifter çifter düzenlendiği için, cümlesinin ya **iki telli** (dutar), yahut da üç telli addedilmesi gerekir. (2) Dede Korkut kitabında anılan «Kolca Kopuz» XV. asırda Venedik'e geçerek «kolca» kelimesi orada «Colacio» (oku: **Kolaco**, fransızcada **Colachon**) oldu. Kirişler yerine madenî teller takılmak modası zamanla bizde mi, yoksa Avrupada mı baş gösterdi? Tarihçi Hammer'e göre bu adım da bizde atılmıştır. Madenî tellerin tercih edilmesiyle tazyik arttığı için göğüs safhası olarak deri yerine daima çam tahtası takılmağa başlandı. (XVI ıncı asırdan itibaren Osmanlı sınırları dahilinde muhtelif kimselerce tarihî Barbat, Şeşta, Kopuz, Rebap ve Tanbur adlarını taşıyan diğer aletler de icad edilmiş olup, bunların aynı isimdeki eskileriyle karıştırılmaması temenni olunur).

Bir folklor dergisinde kopuzun bütün bir cilt doldurabilecek tarihinden söz açmıya esasen hakkımız yoktur. Hakkımız olan cihetler şimdilik bu tarihin azametile övünmek, ve bir de en eski ozan kopuzunun Tokat tarafının bir iki köyünde yaşamakta bulunduğu haberiyle sevinmektir. İbni Bibi, Gülşehrî, Revanî, Şeyhü Germiyanî, Deli Lütfü gibi eski şair ve aşıkların

(1) Daha doğrusu, üç tel çifter çifter takılınca altı tellisi meydana gelir; fakat âlet hep aynıdır.

(2) Yunan adalarında hâlâ **Kitelis**, Arnavutlukta **Kutelya** diye kullanılan bağlamalar «iki telli» olanlardır. Türkistanda hâlâ Dutar deniyor.

Köy Öğretmenleri İcin Folklor Derleme Yolları

Yazan: Sadi Y. ATAMAN

Folklor maddelerinin kaynağı olan köylerde oturan öğretmenlerimiz, köyün bütün varlığında âmil olucu çalışmaları arasında, folklor araştırma ve derleme işine de yer ayırmış olacaklardır. Halk kültürüne aid çalışmalarda, köy öğretmenlerimizin folklora verecekleri kıymet büyük olmalıdır. Folklor; ayrıca halkı ve hayatı öğreticidir.

Burada köy öğretmeni arkadaşlarımıza amatör toplayıcılığa aid yollar göstermeğe çalışacağız. Muntazam ve ilmî araştırmalara, tahlil, terkip ve mukayeseli çalışmalara esas teşkil edecek olan bu toplayıcılıkta, öğretmenler folklor maddelerini oldukları gibi aynen ve vesikalara istinad ettirerek tesbit edeceklerdir. Bulundukları köyü ve köylerine yakın mahalleri ayni dikkat ve hassasiyetle tetkik edeceklerdir. Öğretmen arkadaşlar, muvaffak olmak için köyü ve köylüyü severek onların hayatına karışarak, bilgilerine saygı ve alâka göstererek, yabancılık hissetmeden ve ettirmeden çalışmalarını gerçek yollarda yürütebilirler. Öğretmen için ilk iş, köydeki folklor maddelerini toplamağa hazırlanmaktır. Öğretmen, köylülerin boş vakitlerini kollamakla beraber, iş hayatından ve zamanından ve köylülerin hususî toplantılarından faydalanır. Köylerde bilhassa yaşlıları söyletmelidir. Yaşlı köylülerimiz, şehrin çenebaz ihtiyarları gibi geveze değildir. Çok söylemezler, hele yabancıya hiç açılmazlar. Öğretmen köyün ulularına kendisini sevdirir, itimadlarını kazanırsa muvaffak olur.

Şehirle temasını sık yapan köylerimizde, toplanacak malzeme daha az emniyete lâyıktır. Köy içinde ve civarında göçebe yaşayan oymaklar (Türkmen, Yörük, Afşar, Abdal, Çingen boyları gibi) varsa bunlarla dost ol-

---

hepsi kopuzdan ses ve gurbet yoldaşı olarak coşkunlukla bahsetmişlerdir. Vaktile Raif efendinin elinde bulunmuş olan bir mecmuadaki 232 mısralık, baş ve sonu noksan, tarihsiz bir anonim manzumeden şu mısraları alıyoruz ki Anadolu kopuzunu anan en eski metinlerden olduğu dilinden bellidir:

Görü verem bir kişi yolda gezerdi
Elinde saz var kılun düzerdi
Urur kâmencı süyler ol ıklık
Bizi savenlere budır konıklık
Dahi birisinün süyler kopuzu
Cefadur dostlarumun aşı tuzu

Kaygusuz'un şu daha sonraki, dama müdepdeb ve mutantan mısralarında bütün bir Kopuz korosu ve emsali yâd ediliyor:

Yüzbin yiğit yanınca gürzün çeküp de yürüsün,
Yangulansın dağ taş tabılbazın âvazile;
Zil, zurna, borular dazretinde anın çalınsın,
Müddeîler anı görsün ol çıkası gözile.
Otuz kobuz, kırk da çeşte, elli ekilti rebab,
Hub çalınsın odalarda iki telli saz ile;
Bunca sözü söyledik bize bakîde kalır yok
Kaygısız'a nazar eyle gel bir güler yüz ile.

Bu şiirde adı geçen kobuz, çeşte, ikitelli saz ya nazım icabı ayrı ayrı anılmış, yahut da o asırda çeşitlenmeler gerçekten bu derecelerde artmıştı. Evliya Çelebi seyahatnamesinin ilk cildi sonundaki tenevvüe bakılırsa ister istemez ikinci şıkka inanılır.

Mahmut R. GAZİMİHÂL

mak faydalıdır. Yalnız bunların kendi öz bilgileri ile, gezdikleri yerlerden edindikleri bilgileri ayırd etmelidir. Her köyde yaşlı, meraklı, hâfızası kuvvetli ve hoş sözlü insanlar vardır. Kadın veya erkek bu vatandaşlar köyde sayılır ve sevilirler. Bunlar çok şeyler bilirler, türküler, hikâyeler, destanlar söylerler. Zaten her köyde böyle sevimli vatandaşları arayıp bulmak çok kolaydır. Köylüler böyle sohbetlerde birbirlerini tamamlayıcı bilgiler verirler. Köylünün şehirden ve şehirliden, bilhassa radyo ve gramofondan öğrendiklerini tahmin ettiğimiz veya bildiğimiz şeyleri işaret etmek gerektir. Bilhassa müzik tetkikleri yapacak arkadaşlar muzır tesirler yaparak, köylerdeki folklor kaynağını bulandıran gramofon plâk mahsullerini kat'iyyen hesaba katmamalıdır.

Öğretmenin folklor araştırmalarında en çok işine yarayacak fotoğraf makinesidir, bilhassa, oyunları, sazları, kıyafete aid muhtelif eşyayı ve halk arasında kutsal tanınmış ve efsâneleşmiş ve mevkileri fotoğrafla tesbit etmek folklorda vesikalı ve emniyetli çalışmak demektir..

Derleyici arkadaşların köylerde hâtıra gelmeyen bir çok güçlüklerle karşılaşacağı şüphesizdir. Meselâ, din terbiyesi ve görgüsü icabı, itikadları, hattâ hurafeye dayanan inanışları köylüyü kırmadan derlemeli, dua, efsun, fal tılsım gibi, halkın gizli ve kutsal tuttuğu, değer verdiği maddeleri meharetle tesbit etmeli, irşâd ve tenvir işini ayrıca yapmalıdır.

Öğretmen, folklorunu araştıracağı köyde işe, umumî olarak şöyle başlar:

1 — Köyün adı (mevkii, semti)

2 — Coğrafya durumu (dağlık, ova, yaylâ, vâdi ve bunların adları hakkındaki bilgi ve efsaneler).

3 — Tarihi (köyün kuruluşu, halkın yerleşmesi, an'aneler, şifahî tarih bilgisi. «En ihtiyarların bilgisinden faydalanılır»)

4 — Tarihî eserleri (Kitâbeler, taşlar, mezarlar, âbideler, harabeler, yatırlar. Eğlence yerleri, adak yerleri kutsal tanılan yerler)

5 — Halkı; dil, lehçe ve şiveleri (foteniği)

6 — Evleri, kılıkları, kullandıkları eşya (Etnografya).

7 — İş ve zenaatleri.

8 — Hayvanları, ziraate müteallik âlet ve edevatı, yetiştirdikleri hububatın çeşidleri, ziraat usulleri «köyün iklimine göre ziraat zamanları.»

9 — Başlıca yemek ve gıdaları, istihsalleri ve ekonomik durumları.

10 — Avcılık ve usulleri. Av hayvanları, avlanma şekil ve çeşidleri, avcılıkta usta tanınmış olanlar ve av hikâyeleri.

11 — Çobanlık ve sürücülük.

12 — Âdetler; nişan, nikâh, düğün, aile hayatları, çocuk terbiyesi hakkındaki bilgi ve telâkkiler. Akrabalık ve hısımlık telâkkileri.

13 — Eğlenceler: İtikadlar, sağlık, ölüm ve şeâmet verici veya hayır ve kötülük getirici vasıtalar ve maddeler.

14 — Doğum ve ölüm merasimleri ve bunlarla ilgili âdetler.

15 — Fal, sihir, hurafe ve dinî menkibeler. Aşk ve haile hikâyeleri, adaklar.

16 — Hastalıklar ve adları, halk hekimleri, tedavi usul ve tatbikleri, ilâçlar, insan ve hayvan uzuvları, nebatlara aid bilgiler, sayı ile ilgili inanışlar.

17 — Edebiyat, ve musiki: Şiir, türkü, mâni, destanlar, bozlak ve varsağı «usullü ve usulsüz ezgiler «müzik bilmiyenler için bu çeşidlerin sözlerine işaret etmek faydalıdır», Şâirler, sazcı ve türkücüler, fıkralar, hikâye, ninni, tekerleme, bilmece, Ata sözleri, masal, lâtife, mizah, Türkçe ve manzum dua parçaları, öğme, yas, mektup yazma şekilleri, tâbirler, argo ve küfürler, yemin, ahid beddua ve hayır dualar «Türküler, besteli olanlar kabilse notaları, değilse, ağızlarından çıktığı gibi hâfızaya almak suretile ah, of ve diğer mırıltı ve terennüm gibi katma ve çarpmaları ile tesbit edilmelidir.»

18 — Temaşaya aid bilgiler ve âdetler: Oturak âlemleri, yüzük oyunları, ortaoyunu, temsil ve meddahlık, karşılıklı söz atmalar «yarma, çatma gibi imalı sözler» mat etmeli deyişler, çekişme ve kaynaşmalar, Hızırilyas âdetleri ve eğlenceleri, niyet atma ve çekme, bayram şenlik, âdet ve kandiller.

19 — Oyunlar «musikili ve musikisiz» tekli ve karşılıklı oyunlar, beraber ve çokluk oynananlar çeşidleri, figürleri, adları, oynanma zamanları ve yerleri, kadın, erkek beraber

Davarda Sayakutluğu „Bayramı", Kırkım ve Dişle İğdişcilik

Yazan: Ali Rıza YALGIN

Yürükler arasında (Bekdik ve Boynuinceliler dahil) koyuna koç katımından yüzbir gün sonra bir çobana hayvan derileri giydirilir derilerin üzerine bolca ziller, çanlar takılır, yüzü iyice boyanır çoban tıpkı Bor'da tabak esnafının oynadığı TULUK OYUNU'nda olduğu şekle girer. Bu çobana SAYCI adında bir de arkadaş katılır.

SAYAKUTLUĞU; koyunların karnına, kuzuların düştüğü yahut analarının karnında kuzuların canlandığı günün bayramı sayılır. Çoban ve saycı

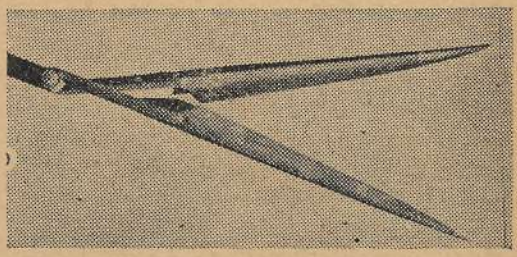

Kırkım makası
SINDI

oba, oba dolaşırlar kendilerine mahsus bir eda ile bu bayrama ait olan türküyü söyleye, söyleye her çadırdan hediyeler toplayarak o gece yerler, içerler ve mükemmel eğlenirler.

Bu bahis ile ilgili TULUK OYUNU'nu (Cenupta Türkmen oymakları kısım 4 S. 95) de bulabilirsiniz. Bu bahsi daha geniş ve türküsüyle okuyabilmek içinse 1943 yılı 31 sayılı Ülkü mecmuasında Mersin Müftüsü Sait Uğur'un yazdığı ve benden evvel pek doğru neşrettiği Saya bayramını okumak lâzımdır.

Orta Anadoluda bu bayrama OĞLANCANLANDI diyerek deve süsleme adetleri veyahut taklit develer yaparak bu bayram tes'id edilir.

Kırkım:

1 — Koyunları kırkmağa yarayan

---

veya ayrı oynanan oyunlar «mümkünse fotoğrafla, değilse, kroki, plân, resim ve şekillerle» tasviri ve temsili oyunlar, hikâyeli oyunlar.

20 — Musiki âletleri (çalgılar) «bağlama takımları» telli, yaylı, tempolu ve nefesli sazlar. «Bilhassa ses ölçüleri, kendi eb'adı ve aralıklarının ölçülmesi» (Sazların beyaz bir örtüyü fon yaparak fotoğrafları alınmalıdır.) Sazların akordları, akord isimleri ve çeşidleri. Musiki hayatına ve sazlara aid bilgiler.

21 — Hukuka dair bilgiler: İmece ve başkaca yardımlaşma usulleri, kan gütme, fuhuş ve hırsızlığa aid telâkkiler, kız kaçırma, oturma, nikâh bağışları, süt ve kan kardeşliği and içme, öğünme (kupuz ve porum atma) birbiriçme, öğünme (kubuz ve porum atma) birbirleri, mal bağışlama, evlâdlık, alış veriş usulleri.

22 — Çocuk âdetleri, oyun ve musikileri, sazları ve oyuncakları.

23 — Kolleksiyonculuk «yemeni oyası, örgüler, tahta oymacılığı.

Folklor maddelerine aid yukarıda sıraladığımız tetkik mevzularından başka, bir çok bilgiler de kendiliğinden çıkacaktır..

Derlemeler kâğıdın bir tarafına okunaklı şekilde (bilhassa kimden alındığı, kadın-erkek adı, soyadı, yaşı, okur yazar olup olmadığı, kimden öğrendiği kaydedilmelidir). Derleyen arkadaş kendi adını, yaşını da yazmağı unutmamalıdır. Bu derlemeler toplanarak, esaslı bir tasnife tâbi tutulursa memleket kültürü için mühim bir kazanç olacaktır.

Sadi Yaver ATAMAN

makasa SINDI veyahut doğrudan doğruya KIRKLIK denir.

A — Kırklıkla beraber kuvvetli kıldan örülmüş bir ip bulundurulur ve koyun kırpılırken ayakları bu iple bağlanır. Bu ipe KIVRATMA denir. Kıvratma koyunların ayağına bağlandıktan sonra adını değiştirerek GÜLÜBAĞ olur ki, bu ipin adı değil koyunun ayağına bağlanma usulünün adıdır.

2 — Kırklık makasın keskin yerine AĞIZ, arasındaki ağaç parçasına SEKSİ, makasın iki ucunun birbirine bitişdiği sap tarafına SEKSİBAŞI denir.

Kompoze edilmiş bu resimde iki örnek var. Biri dişle iğdiş etme ameliyesinin ameliyat şekli, diğeri KÖS KOÇU'dur.

KÖS KOÇU çobanın eli ayağı, daha doğrusu yakın bir muavinidir. Sürüyü idare eden ve çobanın nezaretinden ayırmıyan odur.

Haniya, sürüyü suya indirip de susuz geri döndüren Koç var ya, bu Kös koçudur.

3 — Macarlar, Hortabayda çektiğim resimde görünen kıvırcık boynuzlu koyunların Orta Asya'dan gelen döle ait olduğunu söylerler. Bunların Orta Asya'dan getirdiklerini söyledikleri bir de köpek vardır ki bu köpeğe Macarlar KUMANDÖR adını vermişlerdir.

Dişle İğdiş:

Türkiyenin muhtelif yerlerinde bilhassa, göçebe olan Toros Türkmen yürükleri içinde, iğdişçilik bahsi pek enteresandır.

İlk defa hayvan terbiyesini ve hayvanlardan istifade etmesini keşfeden Türk milletinin hayvanlar üzerinde yaptığı binlerce tecrübeleri bilmem burada yazmağa lüzum var mıdır.

Bu bahsin bir tanesi de iğdişçiliktir. Koyun ve keçilerini iğdiş etmeğe başlayan Türkler bu ameliyatı ilk defa dişle yapmış olduklarına dair halk arasında rivayetler de vardır Ben bu tetkik yazımla bu işin halâ yaşamakta olduğunu göstermek istiyorum.

Dişle iğdiş bahsini görmeden önce yurdumuzda gördüğüm diğer iğdiş usullerinden de bahsetmek istiyorum. Bugün koyun ve keçi sürüleriyle yaşıyan, bazan meskûn ve çokça göçebe olan Türkmen veya Yürükler küçük baş hayvanların da beş türlü iğdiş ameliyesini bilirler.

1) — Makine iğdişi
2) — Çekme iğdiş
3) — Burma iğdiş
4) — Dövme iğdiş
5) — Dişle iğdiş

Bugün hayvancılar arasında davarı dişle iğdiş etme işi kalmamış gibidir.

Solda: Ankara civarında bir tiftik sürüsü, Macarlar koyunlarını tıpkı bizim Yürükler ve Türkmenler gibi kırkarlar. **Sağda: Macaristanda Hortabay yaylâsında,**

Vaktiyle bu usulün Macaristanda da tatbik edilmekte olduğuna dair bazı Etnoğrafyacılar bize malûmat vermektedirler. Orta Asya'da ve Türkistanda bu işin, yani dişle iğdiş etme ameliyatının yakın zamanlara kadar devam ettiği fakat bugünlerde artık böyle bir adetin kalmadığı malûmdur.

Halbuki 2 Ağustos 1940 tarihinde Etnoloğ Âhat Ural ve oğlum Doğan Yalgın'ın huzurunda Bulgar dağında Türkmenlerden, Bakşiş aşireti ihtiyarlarından 65 yaşlarında Küçük Hasan adında bir adamın halâ bu çok eski iğdişçiliği tatbik etmekte olduğu görülmüştür.

Küçük Hasan dişile yapmakta olduğu iğdiş ameliyatının çok eski olduğunu bilerek: «Oğullar; bu iğdiş atalarımızın en ünlü iğdişidir. Eskiden aşiret sade dişle iğdiş ederdi. Bugün makineler çıktı ama ben buna alışmışım başka çeşit iğdiş bilmem» dedi.

Küçük Hasan dişle iğdişin sevap olduğunu kaydetmiş ve bu sanatın bize en eski tekniğini öğretmiştir: Ameliyatı: Yumurtalara giden damarları ön dişler arasında sıkıştırarak damarların yerinde ve içinde faaliyetine son vermekten ibarettir.

Bu bahislerden sonra halkımızın koyun ve keçilere yaşları itibariyle verdikleri adları da zaptetmemiz her halde faydasız olmasa gerektir.

KOYUN ADLARI

1) — Emlik = yeni doğmuş süt emen yavrular.

2) — Kuzu = otlama çağına girmiş, kuzu (25 günden 6 aya kadardır.)

3) — Toklu = 6 aylıktan bir yaşına kadar erkek ve dişi koyunlar.

4) — Şişek = Bir yaşından iki yaşına kadar dişi koyunlar.

5) — Koç = bir yaşından iki yaşına kadar erkek koyunlar

6) — Eke = iki yaşından yukarı erkek veya dişi koyunlar.

7) — Kasaplık = Bunlar,

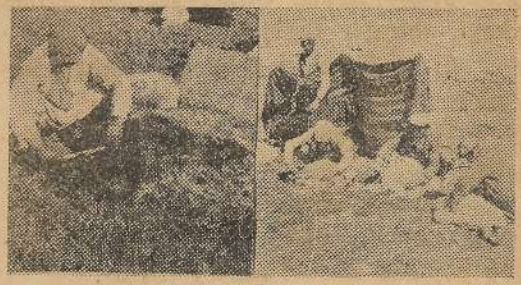

Solda: Uludağ'da, Sağda: Toroslarda kırkım

Erzurum Oyunları

— I —

Yazan: Kemâl ÇİLİNGİROĞLU

Bir seri halinde yazmağa karar verdiğimiz millî oyunlarımızın ilkini Erzuruma ayırmış olmamız sebepsiz değildir. Yakında Venedikte yapılacak olan milletlerarası bir festivalde Erzurumlu Dadaşlar, seçkin oyunları ile, Türkiyeyi temsil edeceklerdir. Şahsan, daha şimdiden, eminiz ki oradan kalbleri fethetmiş olarak döneceklerdir. İşte bu sebeple ilk yazımızı onlara ayırdık.

* * *

Erzurum oyunları, hiç bir hususiyetini kaybetmeden, bugüne kadar gelmiştir. Bunun başlıca âmili Dadaş'tır. Dadaş: «Hiç kimseden korkmıyan, ölümü düşünmeksizin her tehlikeye pervasız atılan Erzurum delikanlısıdır.» Dadaş merttir, cömerttir, mutaassıp değildir, dadaşlık geleneklerine çok bağlıdır, arkadaş canlıdır, fedakâr, vefakârdır, hürmetkârdır... Dadaşın külhanbeyi ile hiçbir alâkası yoktur. Bunlar birbirinin tamamile zıddıdırlar. Külhanbeyine Erzurumlular «it takımı» yani «köpek güruhu» derler.

Erzurumlular temiz, civanmert ve geleneklerine çok bağlı insanlardır. Dün olduğu gibi bugün de her eğlencede «Bar» başköşeyi alır.

Dadaş kıyafeti: şu kısımlardan ibarettir:

Çepken: Çeket yerine giyilir. Bugün kullanılmamaktadır. Yelek: Çepken altına giyilir; kolsuz kaytan işlemeli (kapitone) bir nevi yelektir.

Zığva: Bacakları sıkıca saran, yukarı kısmı bol ve kırmalı, arka kısmı koç boynuzu gibi sarkık bir nevi şalvardır. Paçaları, yan çizgileri keza kaytan işlemeli olur.

Kuşak: Zıgvanın üzerinden bele sarılır, bildiğimiz şal veya Trablus denen kuşaktır.

Yemeni: Ayağa giyilen, yalınkat hafif, yumuşak (bugünkü sade mokasrenler gibi) bir nevi ayakkabıdır.

Serhatlik: Meşinden yapılır ve kuşak arasından bele bağlanır bir nevi kemerdir. Gözleri vardır; dadaş bunlara gümüş tabakasını, kehribar ağızlığını ve uzun gümüş bir köstekle boynuna asılı gümüş saatını ve oyun esnasında elinde salladı «mabrama» denilen

---

kısır, hadım, ihtiyar koyunların erkek veya dişileridir.

KEÇİ ADLARI

1) — Körpe = süt emen yavrular

2) — Oğlak = keçi yavrularının ot lamağa başladığı çağ.

3) — Çepiş = Bir yaşından iki yaşına kadar erkek ve dişi keçiler.

4) — Gezyaz, gezyazlı = kuzulamayan «doğurmayan» dişi keçiler (kısır.)

5) — Erkeç = iki yaşında erkek keçi, «bunlar iğdiş edilebilirler»

6) — Teke = tohumluk erkek keçiler.

7) — Yozluk = kasaplık keçilerdir.

Hergele, deve, sığır, manda ve kümes hayvanlarının dahi yaşlarına göre böylece hususi adları vardır.

A. Rıza YALGIN

mendilini koyar. Çalgı: Münhasıran davul - zurnadır.

Oyunları: İki guruba ayırmak lâzımdır: 1 — Barlar, 2 — Tek oyunlar.

Barlar: Erzurum barları 9 kadardır. Fakat, bu azlığa mukabil, en mazbut ve ölçülü en ağır başlı, ve kıvrak olan oyunlarımızdır. En az üç ve en çok yedi kişi tarafından oynanır.. Üçten az olursa oyunu, yediden fazla olursa oyun beraberliğini ve gösterişini bozar. Oyuncular bir yarımay şeklinde dizilirler; davul - zurna da ortada yer alır. Oyun başındakine «Barbaşı» denir; diğerleri, sonuncaya kadar, ikinci ve üçüncü diye ad alır; sonuncuya ise «Peççik» denir. Bunlar şunlardır:

1 — Sarhoş barı (Baş bar)
2 — Sekme
3 — Aşırma
4 — Heşbilezik
5 — Heynare (Hoynari)
6 — Daldalar
7 — Koççarı (Koççeri)
8 — Tamzara (Tanzara)
9 — Tavuk barı (Hikâri)

Oyuna sarhoş barı ile başlamak, hemen hemen, âdet olmuştur. Bu bar oynanırken oyun seyredenlerden birisi (Çok kere Dadaşların en yakın arkadaşı) bir sigara yakıp ağızlığına takar; kendisi bir yudum çektikten sonra arkadaşına doğru ilerler, sağ elini barbaşının sol omuzuna kor, hafif hafif bar temposuna uyarak, sol elindeki ağızlığı oyuncunun ağzına uzatır, oyuncu bir nefes çektikten sonra ikinciye geçer ve sonuncuya kadar devam eder. Bu hareketin neyi ifade ettiğini tesbite çok uğraştım ve maatteessüf sıhhatli bir bilgi edinemedim.

Tek oyunlar: Bunlar iki kişi tarafından oynanan oyunlardır. İsimleri:

1 — Hançer Barı
2 — Köroğlu (Koroğlu)
3 — Turna barı.

Hançer barı ile Köroğlu'nda oyuncuların ellerinde bıçak bulunur. Hamasî mahiyet taşıyan, fevkalâde hoş, gösterişli oyunlardır.

K. ÇİLİNGİROĞLU

BİBLİYOĞRAFYA

MİLLÎ TÜRK DESTANI
« O G U Z L A M A »

Fasikül: I ve II (*)

Genç ve değerli Şâir Basri GOCUL, senelerdenberi bir halı işlercesine millî mefahirimiz olan «Türk Millî Destanı = Oğuzlama»yı meydana getirmeye uğraşmaktadır. O, mütevazi mesleğinin, Vatan ve Soy aşkını çağlatan ışığı altında bir gün dahi yılmadan Türklüğün Kalevelâsını dokumaktadır.

Oğuzlama'nın 1. fasikülü 1948 de, 2. fasikülü 1949 da yayınlanmıştır. Her iki fasikülün de sayfalarına iğilenler, orada su gibi akan arı bir Türkçe, arslanlar gibi kükreyen bir ruh bulacaklardır.

Dede Korkut'u ve eski Türk destanlarını okuyamıyan gençlik için bu Fasiküller birer hazine değerindedir. Bu emek mahsulü eser, küçümsenemiyecek kadar sağlam bir îman ve köklü bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Zaman zaman, neşredilmemiş örneklerini dergimizde okuyucularımıza sunacağımız bu destanı meydana getirmek için gecesini gündüzüne, ayını yılına katan idealist arkadaşımız Basri GOCUL'u hararetle tebrik ederiz. Yolu aydın, îmanı kavi, kalemi zağlı olsun.

T. F. A.

(*) Her fasikülün fiatı 1 liradır. Yalnız şu adresten edinilir:
(Basri GOCUL, Öğretmen — MUDURNU)

Bektaşi Şâirleri

Yazan: M. Halit BAYRI

Bektaşi Şâirlerinden bir çoğunun mahsullerini derleyerek büyük bir eser vücude getirmiş, bu suretle Hacı Bektaş müessesesine kalemlerile hizmet edenleri ve bunların bazı manzumelerini tanıtmış olan merhum Sadettin Nüzhet Ergun, araştırmaları sırasında herhalde rastlayamamış olacak ki, bir kısım Bektaşi şâirlerini kitabının dışında bırakmıştır. Mesâisini saygı ile anmak zorunda olduğumuz rahmetli arkadaşımızı tenkid için vesile telâkki edilmesine imkân olmamakla beraber, bu noksan tasavvufî şiirimizle ve halk edebiyatımızla meşgul olanlarca tamamlanmağa değer mahiyettedir. Bu cihetle Sadettin Nüzhet Ergun'un eserinde yer bulamıyan ve şiirleri tarafımızdan tesbit edilen Bektaşi şâirleri üzerine burada dikkatiçekmek, böylece tasavvufi halk edebiyatımızın tarihine yeni birkaç isim eklemek istiyoruz:

— I —

VEHBİ

On dokuzuncu asırda yaşadığını tahmin ettiğimiz Vehbi'nin hayatına dair hiç bilgimiz yoktur. Yalnız bir şiirinden asıl adının «İbrahim» olduğunu öğrendiğimiz bu şâirin, hususî kütüphanemizdeki yazma bir dergide beş manzumesi kayıdlıdır. Bu manzumelerin birinde, her Bektaşî gibi namazla, oruçla, hac ve zekât ile iş bitmiyeceğini, kâmil bir mürşide bağlanarak hem bugünü, hem de yarını ihmal etmemek gerektiğini, Bektaşî tarikatine girmekle insanın yeniden doğmuş ve ikinci defa İslâma gelmiş olacağını söyleyen Vehbi'nin:

Vehbi'ye gel talib olma havayi
Dilersen bulasın sen de Hudayi
Hak ile hak eder şâhü gedayi

Demesine bakılacak olursa, irşâda kabiliyetli gördüklerini yanına çağırmak ve onları da dervişleri arasına almak maksadıma dört elle sarılmış bir Bektaşi Şeyhi olduğuna hükmetmek lâzımgelir.

Vehbi'nin manzumelerinde hâkim olan unsur, bir san'at adamının ruh humması değil, münhasıran basit bir mürşidin duygularıdır. Bize göre, onlardan akseden ışıkta kalbi derinleştiren, genişleten, serinleten, neş'elendiren bir kuvvetten ziyade, korkutan, durgunlaştıran, sindiren bir hava vardır. Kim ne derse desin, Vehbi'nin şiirindeki ses, bir rüyanın güzelliğine ulaştıran musikiden uzak, kırık, hasta, sislendirici bir iniltiye, bir hıçkırığa daha yakındır. Bektaşî edebiyatının eski mahsullerinde sık sık rastlanan o pervasız atılış, o hayran edici cesaret, Vehbi'nin eserlerinde izi bile bulunmıyan unutulmuş hayallerdir. Bu sebeple Bektaşî şâirleri arasında Vehbi'ye ayrılacak yer, biraz kenarda kalan müte vazi bir köşeden ibarettir. Şâirin bizde bulunan şiirlerini naklediyoruz:

I

Ben ol zatı hakkı bildim bendedir
Himmeti pirimden alaldanberi
Şâhımın inayet gözü candadır
Güruhu Naciyi bulal danberi
Zulmette Hızr ile hayatı içtim
Kırk makama erdim dört kapı açtım
Münkir münafıkı mü'mini seçtim
Tevellâ teberrâ bileldenberi.

Zatı hak bulunmaz deme kandedir
Gözlülere ıyan köre perdedir
Sümme Veçhullahı gördüm bendedir
Men aref sırrına ereldenberi.
Rehberim Muhammed mürşidim Ali
Şâh Hasan Hüseyne demişiz beli
Güderiz mezhebi Caferî yolu
On iki imama uyaldanberi
Gel ey zahid inkâr itme bu cem'e
Cihanı hoş gör ki iresin deme
Velekad kerremnâ Beni Âdeme
Hak Kur'an içinde diyeldenberi.
Muhabbet her kande Muhammed anda
Lillâhi Fillâhi seviş cihanda
Hak zâtile mevcud her kalbde canda
Mümin ferasetle göreldenberi.
Hacı Bektaş Veli mü'min siracı
Münkire tufandır kâfire acı
Bulmışım dermanı gönlüm ilâcı
Şâh Abdal Musayı seveldenberi
Seyyid Ali Sultan erenler hâsı
Hânedanlar şâhı ol nur danesi
Dürrü yâkut buldum olmaz bahası
Eşiğine yüzüm süreldenberi
İsmim İbrahimdir mahlasım Vehbi
Derunumda olan değildir kisbî
Cezbei rahmanda bulmışım lübbü
Saadet tâcını giyeldenberi.

II

Savmü salât ile iş bitmez zahid
Haccü zekât ile bulunmaz hamid
Melekler Âdeme oldular sâcid
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Mürşidi kâmile gel eyle ikrar
Bugünü yarına eyleme ihmal
Muhammed Aliye eyleme inkâr
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid
İkinci İslâma gelin der Resûl
Edeb erkân anda hem dahi usul
İki kerre doğan bulur ol vüsul
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Hâli kıl kalbini hubbı sevadan
Hak tecelli kıla cümle esmadan
Ârif isen anla bu muammadan
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Bu kelâmı dedi Habibürrahman
Âdemin vechinde nuru hak ıyan
Men lâ şeyhün feşeyhü şeytan
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Melekût ceberût keşfolur lâhût
Zerrece görünmez gözüne nâsut
Her kim ki mücahid olur müşahid
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.
Vehbiye gel talib olma hevayi
Dilersen bulasın sen de Hudayi
Hak ile hak ider şâhü gedayi
İkrar eyle Şeyhe alagör ahid.

III

Gevheri yektâdır bizim sözümüz
Âli Muhammeddir sırrü özümüz
Hasan Hüseyindir gözü nurumüz
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
İmamlar hâsıdır Zeynülâbidin
Muhammed Bakırdır gönlüm içre din
Mezhebim Câferi Sadıkdır bilin
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
Musii Kâzımın hakikat şânı
Ali Musâ Rıza mürüvvet kânı
Taki ba Nakidir merhamet kânı
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
Hasanülaskerî güruhu Naci
Dertli mü'min anda bulur ilâci
Muhammed Mehdidir canlar sertaci
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.
On dört masumların yüzü hürmeti
On iki İmamın ızzü sıf'ati
Vehbi âciz sizden ister himmeti
Hak Muhammed Ali diyenlerdeniz
Dost Muhammed Ali sevenlerdeniz.

IV

Dilimde gönlümde Muhammed Ali
İkrar verdim ezel demişim beli
Eser canda aşku muhabbet yeli
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Muhammed Alidir Ali Muhammed
Âşıkı sadıklar bulur keramet
Sen de hizmet eyle alagör himmet
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.
Bir kılı kırk yardı Murtaza Ali
Kılınctan keskince şâhımin yoli
Akar daim dinmez çeşmimin seli
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali

Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Yâdigârı hânedan Zeynülâbidin
Lânet İbni Süfyan Mervânı Yezidin
Muhammed Bakırdan dersim okudum
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Nebiler veliler cümle Câferî
Rehber Muhammeddir mürşid Hayderî
Musii Kâzımdır gerçek enveri
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

İmam Ali Rıza virdü zebânım
Muhammed Takidir canda mihmanım
İmam Ali Naki derde dermanım
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Hasenülaskerin askeri oldum
Muhammed Mehdiye sığındım durdum
Horasan pîrlerine yüzümü sürdüm
Mürüvvet Hasan Hüseyin Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli.

Hû diyelim gerçeklerin demine
Doğrulalım hak erenler yoluna
Gâfil olma Vehbi yalvar şâhına
Mürüvvet Hasan Hüseyn Muhammed Ali
Meded Hünkâr Hacı Bektaş Veli..

V

Ey gönül gel habı gafletten uyan
Muhammed Alinin oğlu geliyor.
Talib ol sıdkile ol hakka dayan
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Horasandan gelür bil doksan bin er
Sancakları kara belleri kemer
Zülfikar serinde sırrında Hayder
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Sabîler beşikte çağırır Mehdi
Güruhu Nacinin artmakta derdi
Münkir münafıkda fiiller azdı
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mağrıptan Maşrıka duyuldu sesi
Âşık olanların artar hevesi
Eser bu cihanda Şâhın nefesi
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Üç yüz bin melâik imdada gelür
Kâfir Beni Esfer kasrı yıkılür
Kızıl elmaya hem ordu kurulur
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Yetiş imdadıma ey sahib zaman
Münkir münafıktan aman elâman
Bu demimde eyle derdime derman
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mağrıptan Maşrıka atılür topı
Nuru îman rahmet açılür kapı
Tecelli teselli âşıka tapı
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Meded Hayder dedim sığındım sana
Ârifi Billâhın gevheri Tana
İki bin beş yüz altmış beşteki kana
Muhammed Alinin oğlu geliyor..

Yetmiş üç fırkadır başda derilür
Yetmiş iki gider birisi kalur
On iki imamın demi sürülür
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Çâr etrafta kalür güruhu Naci
Açılür sofrası yanar siracı
Dertli mü'min ol dem bulur ilâcı
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Cehalet mahvolur irfan tanılür
Âdemde hakikat ilmi okunur
Şaraben tahurdan ol dem kanılur
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Dini Muhammeddir piri Hayderî
Mezhebler nesholur kalur Câferî
Zeminü Âsuman arşın enveri
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Arşda hutbe okur Mehdî gelince
Mü'minü müslim gezer koğar ardınca
Niyazı müstecab dua kılınca
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Zâhir bâtın olur bâtın da zâhir
Fırkai Nâciden çok olur şâir
Ehli iman oldum tayyibü tâhir
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Hak nasib eylese yüzünü görsem
Ayağı tozuna yüzümü sürsem
Gam değildir Vehbi ol dem göçersem
Muhammed Alinin oğlu geliyor.

Mehmed Halid BAYRI

Kaygusuz Apdal Hakkında Etütler

— II —

Yazan: Vahit Lûtfi SALCI

«Şamdan ve Yemen ikliminden ve Mısır diyarından mahfellerle mîrhaclar tablhanelerle gelüp arife günü Kâbei Şerife dahi Mahfeli Şerife çıkıp Arafata varup Baba Kaygusuz yoldaşlarile Cebeli Arafata çıkıp vakfe durdular. Ol gün akşama değin süvari ve piyade cümle kıbleye müteveccih olup (Lebbeyk Allahümme Lebbeyk) deyüp telebbübe ederlerdi. Hak Hazretine dua, münacat edüp arzı hacet eylerlerdi. Çünkü akşam erişti. Şems Mağriba gurup ettikde Kâbe Kadısı ve Şerif dua ve sena kılup el yüze sürdüler. Dahi mukreme salup destur verdiler. Yemen Mîri Haccı, Şam ve Mısır Mîri Hacları tablhaneler çalup ol mahalden yürüdüler.

Kâbe tarafına birbirlerine bakmayıp süratle (Mezelfe) nam menzile gelüp ol gece anda sakin olup akşam ve yatsu namazların eda kıldılar. Kum içinden her biri hacer taşı devşirdiler. Alessabah kalkup (Mena) pazarına geldiler. Yolda İsmailin İblise taş attığı yere uğradılar. Üç mil yapılmış idi. Şeytanı Aleyhillâine gelip anda İsmail Peygambere ağva vermiş idi. Kanun ve kaide üzerine her milin dibine yedişer taş atup (Mena) dedikleri menzilde kurban eylediler. Andan kalkup Mekkei Mükerremeye geldiler, tavaf eylediler.

İbrahim makamında tavaf namazın kılup Safa ile (Merve Seb'in) edüp âbı zemzemden su içip her hacet kabul olan yerlerde münacat ve dua, sena kılup cemi hac erkânın yerine getirdikten sonra yoldaşlarile kalkup Mekkei Mükerremeden Medinei Münevvereye geldiler. Ravzai Mutahharai Resûlûllah Hazretlerini ziyaret kıldılar. Birkaç gün sakin oldular. Baba Kaygusuz bu (Gevhernâme) yi anda söyledi.»

(Kaygusuzun bir çok eserleri yayınlandığı halde bu Gevhernâmenin yayınlanmadığını ve henüz bilinmediğini kuvvetle sanıyorum. Hattâ Köprülü Fuad üstadımız bile, bunun kendisinde olmadığını bana söylemişti. O Gevhernâme şudur:)

Esselâm ey deri deryayı Celâl
Esselâm ey afitabı bî zeval
Esselâm ey heşti Cenneti na'im
Esselâm ey bagı erzanı nihâl
Ey sıfatın kulhüvallahü ahad
Her dem içinde kadırsın her saat
Cümle sırrın sen bilirsin ey kadîr
Bî serikü bî mesalsin ey nazîr
Cümle sensin aşikâr dahi nihan,
Yerde, gökde cümle sensin cisme can,
Senden özke kimsenin hiç canı yok,
Bir kemalsin kudretin noksanı yok,
İnce bir zerrede bin türlü acap
Sen bilirsün, sen bilirsün ey Calap,
Padişahsın bî sipahü bî vezir,
Kalmasa hiç yine sensin destegir,
Söz öğüşdür kendi halim söylerim,
Derdimi vasfı hikayet eylerim,
Kim bu tenin yok iken ben cânidim,
Katre değil ezeli umman idim.
Ol âlemde bir âdem olmaz idi,
Ay ve güneş dogunup dolmaz idi.
Hem o demde yog idi insü melek,
Gerdişi gerdun degildi nüh felek,
Dahi yerler kânı ma'dende idi,
Katre vâri külli ummanda idi,
Arşü ferşü gâvü mahî yog idi,
Cümle varlık heman ol Allah idi,
Hem o demde bir dahi anda idik,
O âlemde cümle cevlanda idik,
Diledikim sanı'ı perverdigâr,
Kendi kudretin ideydi aşikâr,
Mevce geldi çün o derya kıldı cûş,
Mevce ile beni kenara saldı uş,
Derya idi katre oldu menzilim,
Bu idi bu hâl içinde müşkilim,
Mevc içinden daşra düştü bir güher,
Öyle gevher ki visali mu'teber,
Cünki gevher daşra düştü deryadan,
Vuslat-ü firkat erişti ortadan.
Ol gevhere bunca zaman tanrılık,
Eyleyuben kendisi oldu âşık.
Aşkın dahi bünyadı andandürür,
Aslı hikmet o bir gevherdendürür.
Gevher aslı yine ol kândandır
Aşk varakı hem ol dıvandandır,
Ol gevherden oldu bu cümle âlem,

Ne ki vardır yer ve gök, levhü kalem,
Yedi yıldız hem o gevherdendir,
Gevher aslı hemen o yerdendir,
Andan oldu enbiya ve evliya,
Birlik olur karışıcak su suya,
Toprak aslı yine toprakdandır.
Cümle varlık heman ol hakdandır,
Ol güherin bir adı Mahmud idi,
Baht içinde tali'i mes'ud idi,
Ol güher âdem tonunu ihtiyar,
Eyleyuben hem o dem kıldı karar,
Ademi gevhere sadef eyledi,
Yani bu mülke müşerref eyledi,
Sadef içinde muradım dürdür,
Dürrü sadef Hak katında birdür,
Dürrü sadef yine ma'dende biter
Aslı birdir yine bir kânda biter,
Su dilersen bardağa kılma nazar,
Bardak içinde suya kıl itibar,
Cümle bir çeşme suyudur ey veli,
Tutalım bardak göçüptür evveli,
Külli suyun aslı birdir ey aziz,
Su temizdir bardağın eyle temiz,
Ger degilsen sen bu hikmetten gafil,
Gafil olma bul içinde ey âkıl
Ehli tevhid olki ruhun şad ola
Şakird olan âkıbet üstâd ola.
Ol güherden oldu Muhammet canı
Anın içün tuttu cümle sayvanı,
Anın içün ol cihanı gülsitan,
Udü sandal, mürdü tuba, erguvan,
Huri Cennet, vahşü tayrü aklü can,
Cümle anın aşkına kıldı karar,
İhtiyar oldur kamudan ihtiyar
Bu idi kim vasfı halim söledim,
Anı ki gördüm hikâyet eyledim,
Her ne kim üstaddan gördüm ise,
Akl içinde her neye erdim ise,
Nazım kıldım bir dasıtan eyledim,
Bu idi şikeste beste söyledim.
Benefşeyi nerkise kıldım visal,
Tutüm önüne koymışam şekerle bal.
Goncenin yüzünden açtım perdeyi,
Güneş ile bile görmüşem ayı,
Len teranî güle berka' eyledim,
Gülşeni bülbüle otag eyledim,
Ben fakırem kuş dilinden anlamam,
Tutiye seker gerek harre komam.
Şehbaz yavrusu yine şehbaz olur,
Hümanın hüma ve bazın baz olur.
Ne eksen anı bitirir çekirdek,
Tavuk yumurtasından çıkmaz ördek.
Dervişem ben Mustafa kıldı nazar,
Hem anın bahşayişidir bu haber,
Yoksa ben kendu halimi anlarım,
Sözümü heman yerinde bağlarım.
Âşık isen (Kaygusuz Abdal) gibi
Yek sana bir hırka heman şal gibi
Yedi gün yedi gece ol natüvan
Bekledi peygamberin kabrin heman,
Bu nasibi anda sandular ana,
Hem dediler adına (gevhernüma)
Taze gülden desteler çin eyledim,
Her nefesi buyi mişkin eyledim.
Kıymetin bilür anın sarraf olan,
Gillü gışdan kalbi daim saf olan.
(Gevhername) bunda hatm oldu temam,
Ver resulün ruhuna yüz bin selâm.»

«Çünkü baba Kaygusuz Medinei Münevvere ve ravzai mutahharada yedi gün, yedi gece sakin ve bu gevhernümayi deryayı vahdetten gavvas olup zuhura getirdi. Anda hazır olup işidenler nüshasın aldılar. (Arkası var)

V. L. SALCI

T Ü R K

FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.
Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.
İdare yeri: Yeşildirek, Necip Ef. Sok. No: 24 — İstanbul
Basıldığı yer: M. S I R A L A R Matbaası

T. C.

ZİRAAT BANKASI

1949 ikramiye tutarını

300,000 liraya

Yükseltmiştir.

4 Çekilişin Her Birinde

25,000

10,000

5 000 liralık

İkramiyelerden başka 1000 lira ile 50 lira arasında 458 muhtelif ikramiye vardır. Şansınız yardım ederse istediğiniz yerde, istediğiniz EVİ, ARSAYI, TARLAYI, EŞYAYI alabilirsiniz.

ÇEKİLİŞLER:

28 ŞUBAT — 30 MAYIS

31 AĞUSTOS — 30 ARALIK

İkramiyelerden faydalanmak için keşide yapılacak ayın üçüne kadar vâdesiz tasarruf hesabında 100 lirası bulunmak ve bu miktarı çekiliş tarihine kadar devamlı şekilde muhafaza etmek kâfidir. Ayni müddet zarfında hesaplarında 100 liradan fazla bir bakiyeyi muhafaza edenler her 500 lira için ayrı bir kur'a numarası alırlar.

1950 yılının ikramiye plânında yayıldığı şehirlerin sayısına göre

ev ikramiyeleri

ve

Müşterisinin sayısına göre

para ikramiyeleri

ne gibi şanslar getirir?

Bunu inceliyen herkes birikmiş parasını tercihan

ikramiyeli aile elbisdanı

hesabına yatırır

(Broşür isteyiniz)

YAPI ve KREDİ BANKASI

İş ve İşçi Arayanlara

İş, yahud işçi arıyorsan, İŞ ve İŞÇİ BULMA KURUMU Şubelerine müracaat et. Bu şubeler isteğini parasız yerine getirir.

KURUMUN ŞUBELERİ :

Ankara Müdürlüğü Telefon: 13686

Süruri mahallesinde İşçi Sigortaları binasındaki merkez bürosuna Tel 21942

Karaköy Palas kat (5) de Beyoğlu ajanlığına Tel: 41367

Beşiktaş Akaretlerde

Üsküdar Araba vapur iskelesi arkasında

Bakırköy hat boyunda

Eyüpte Kaymakamlık karşısında

İzmir Müdürlüğü Telefon: 4842

Adana Müdürlüğü » 1152

Konya Müdürlüğü » 191

Eskişehir Müdürlüğü » 453

Bursa Müdürlüğü » 1963

Trabzon Müdürlüğü

Samsun Müdürlüğü

Kapak Baskısı: İktisadî Yürüyüş Matbaası - İstanbul

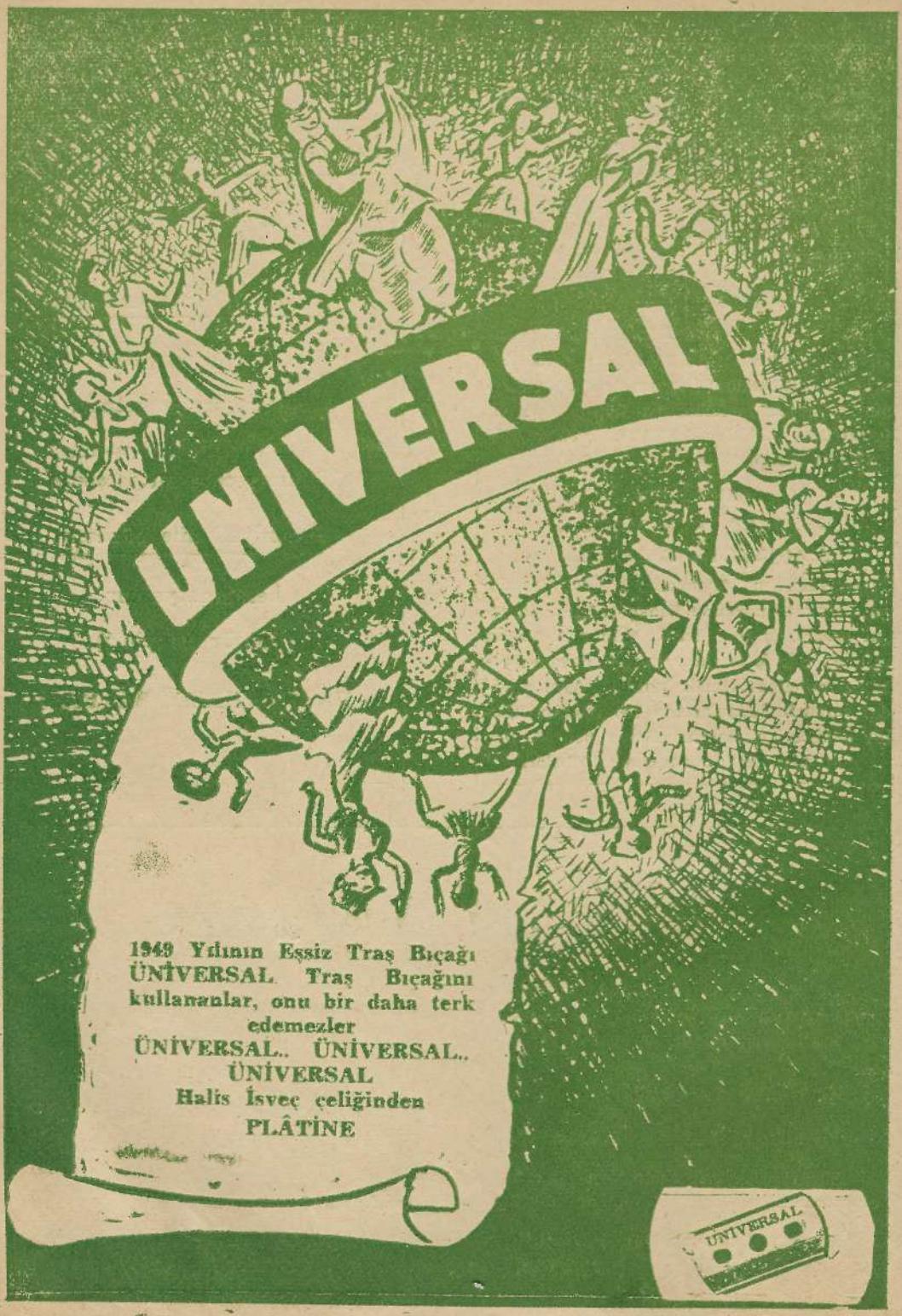
ÜNİVERSAL
1949 Yılının Eşsiz Traş Bıçağı
ÜNİVERSAL Traş Bıçağını
kullananlar, onu bir daha terk
edemezler
ÜNİVERSAL.. ÜNİVERSAL..
ÜNİVERSAL
Halis İsveç çeliğinden
PLÂTİNE
ÜNİVERSAL